

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

© 2016 Біломістний О. М., Біломістна І. І., Бардакова А. В.

УДК 336.77:330.341.1

Біломістний О. М., Біломістна І. І., Бардакова А. В. Особливості кредитування інноваційної діяльності підприємств

Сталість функціонування та розвитку підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, як і будь-яких інших суб'єктів ринкових відносин, значною мірою залежить від достатності власної ресурсної бази та можливості її поповнення, в разі необхідності, із зовнішніх джерел. Мета статті полягає у висвітленні ролі різних джерел кредитування інноваційної діяльності підприємств України. Фінансування інноваційної діяльності підприємств є однією з найважливіших умов інноваційної активності, оскільки проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Сталість кредитування підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, та їх розвиток неможливі без урахування наявної множини джерел залучення необхідних ресурсів. Разом з цим, серед таких джерел прослідковується домінуюча позиція банківського сектора економіки. Це визначається тим, що банки виступають або як основні джерела надання кредитних ресурсів, або як посередники.

Ключові слова: кредитування, інноваційна діяльність, фінансові ресурси.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 9.

Біломістний Олексій Миколайович – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: belomestny@khibs.edu.ua

Біломістна Ірина Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: bilomistna@khibs.edu.ua

Бардакова Аліна Віталіївна – магістрант, Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: alina.bardakova@mail.ru

УДК 336.77:330.341.1

Беломестный А. Н., Беломестная И. И., Бардакова А. В. Особенности кредитования инновационной деятельности предприятий

Постоянство функционирования и развития предприятий, занимающихся инновационной деятельностью, как и любых других субъектов рыночных отношений, в значительной степени зависит от достаточности собственной ресурсной базы и возможности ее пополнения, в случае необходимости, из внешних источников. Цель статьи заключается в освещении роли различных источников кредитования инновационной деятельности предприятий Украины. Финансирование инновационной деятельности предприятий является одним из важнейших условий инновационной активности, поскольку проведение эффективной инновационной деятельности требует значительных финансовых вложений. Постоянство кредитования предприятий, занимающихся инновационной деятельностью, и их развитие невозможно без учета имеющегося множества источников привлечения необходимых ресурсов. Вместе с тем, среди таких источников прослеживается доминирующая позиция банковского сектора экономики. Это определяется тем, что банки выступают или как основной источник предоставления кредитных ресурсов, или как посредники.

Ключевые слова: кредитование, инновационная деятельность, финансовые ресурсы.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 9.

Беломестный Алексей Николаевич – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, Харьковский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: belomestny@khibs.edu.ua

Беломестная Ирина Ивановна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, Харьковский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: bilomistna@khibs.edu.ua

Бардакова Алина Витальевна – магистрант, Харьковский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: alina.bardakova@mail.ru

UDC 336.77:330.341.1

Bilomistny O. M., Bilomistna I. I., Bardakova A. V. The Features of Crediting the Innovation Activity of Enterprises

The constancy of the functioning and development of enterprises, engaged in the innovation activity, as well as any other subjects of market relations, largely depends on the sufficiency of own resource base and the abilities to be refilled, if necessary, from the external sources. The article is aimed at highlighting the role of various sources of crediting the innovation activity of enterprises of Ukraine. Financing the innovation activity of enterprises is one of the most important conditions for the innovative activity, since an effective innovation activity requires some significant financial investment. Constancy of crediting the enterprises engaged in the innovation activity, as well as their development are impossible without taking account of the existing plenitude of sources for attracting the necessary resources. However, among such sources the dominant position of the banking sector of economy is manifest. This is determined by the fact that banks act either as the main source of the available credit resources, or as their mediators.

Keywords: crediting, innovation activity, financial resources.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 9.

Bilomistny Oleksiy M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Kharkov Educational and Scientific Institute SHEI «The University of banking» (55 Peremohy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: belomestny@khibs.edu.ua

Bilomistna Iryna I. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Kharkov Educational and Scientific Institute SHEI «The University of banking» (55 Peremohy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: bilomistna@khibs.edu.ua

Bardakova Alina V. – Graduate Student, Kharkov Educational and Scientific Institute SHEI «The University of banking» (55 Peremohy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: alina.bardakova@mail.ru

Сталість функціонування та розвиток підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, як і будь-яких інших суб'єктів ринкових відносин, значною мірою залежить від достатності власної

ресурсної бази та можливості її поповнення, в разі необхідності, із зовнішніх джерел. Водночас, такі питання особливо гостро виникають в умовах розвитку та подолання наслідків дії фінансових криз. Тому не випадково,

що останнім часом проблемні питання кредитування суб'єктів господарювання займають привабливе місце в дослідженнях науковців.

Дослідження рівня фінансування наукової та інноваційної діяльності та обґрунтування напрямів розвитку інноваційної висвітлено у праці Карпенко А. В. [1]. Скиба М. у своїй праці [2] на основі аналізу динаміки інноваційних процесів в економіці України виявляє основні фактори, що впливають на зниження інноваційної активності, досліджує зарубіжний досвід використання інструментів стимулювання інноваційної діяльності. Ковальчук С. визначає сучасний стан та окреслює перспективи інноваційного розвитку українських промислових підприємств [3]. Герасимяк Н. В., Іванчук В. Є. [4] обґрунтовують розвиток теоретико-методичних підходів до формування моделі інноваційного розвитку підприємства. Родіонова І. аналізує методи оцінки інноваційного потенціалу промислового підприємства та на основі існуючих підходів удосконалює розробку власного методу оцінки інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств [5]. Пашова С. М. у праці [6] визначає особливості здійснення інвестиційного кредитування інноваційної діяльності банками України з метою подальшого використання отриманих результатів при з'ясуванні найчастіших критеріїв фінансового та нефінансового характеру, які використовуються банками України при кредитуванні такої діяльності.

Високо оцінюючи здобутки науковців, необхідно відмітити, що більш глибого дослідження потребує вивчення джерел кредитування.

Мета статті полягає у висвітленні ролі різних джерел кредитування інноваційної діяльності підприємств України.

Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на пошук і реалізацію інновацій з метою розширення асортименту та підвищення якості продукції, вдосконалення технології та організації виробництва. Інноваційна діяльність включає: виявлення проблем підприємства; здійснення інноваційного процесу; організацію інноваційної діяльності.

У 2015 р. на інновації підприємства витратили 13,8 млрд грн, у т. ч. на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 11,1 млрд грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,0 млрд грн, на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 0,1 млрд грн і 0,6 млрд грн – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати) [7].

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Миколаївській, Харківській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Запорізькій, Херсонській, Сумській, Одеській, Львівській і Тернопільській областях; у розрізі видів економічної діяльності – на підприємствах з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, автотранспортних засобів, причепів і напів-

причепів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, інших транспортних засобів, коксу та продуктів нафтоперероблення, електричного устаткування [8].

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 13427,0 млн грн (або 97,2% загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримало 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, загальний обсяг яких становив 589,8 млн грн (0,7%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 9 підприємств, іноземних – 6, загалом їхній обсяг становив 132,9 млн грн (1,9%); кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 113,7 млн грн (0,8%) [8].

Фінансування інноваційної діяльності підприємств є однією з найважливіших умов інноваційної активності, оскільки проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Сталість кредитування підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, та їх розвиток неможливі без урахування наявної множини джерел залучення необхідних ресурсів. Разом з цим, джерела забезпечення ресурсами підприємств є досить різними.

Однак, незважаючи на множинність можливих джерел ресурсів для забезпечення інноваційної діяльності підприємств, залучення необхідного обсягу ресурсів багато в чому обумовлюється доступністю їх отримання з конкретного джерела. Така доступність визначається як суто організаційними вимогами потенціального кредитора щодо надання необхідного обсягу ресурсів, так і умовами відповідно до розгляду таких ресурсів відносно категорії «кредит», де варто відмітити терміни можливого отримання ресурсів, їх обсяг та вартість, що загалом характеризує різні інструменти кредитування.

У табл. 1 наведено дані щодо розподілу загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств за джерелами за 2010, 2014, 2015 рр. Наведені дані свідчать, що практично 60% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності відбувалося за рахунок власних коштів у 2010 р., у 2014 р. цей показник сягнув 85%, у 2015 р. – 97,2%. Таке збільшення показника відбулося за рахунок практичного повної відсутності коштів іноземних інвесторів. У 2015 р. іноземні інвестори фінансували інноваційну діяльність лише 0,4% від загального обсягу фінансування проти 30% у 2010 рі.

Незважаючи на різноманітність джерел залучення ресурсів для здійснення інноваційної діяльності підприємств, значна частка таких джерел так або інакше вимагає присутності в ланцюжку «джерело ресурсів – суб'єкт господарювання» деякого посередника, яким, як правило, виступає банк. Таким чином, як перше джерело ресурсів для кредитування інноваційної діяльності підприємств необхідно розглядати ресурси вітчизняної банківської системи. При цьому варто враховувати, що згідно з дослідженнями різних науковців здатність банків до надання необхідного обсягу кредитів визначається їх ресурсною базою, де прояв доступності та ефективності залучення необхідного обсягу ресурсів може розкриватися порівняною динамікою темпів зміни обсягів ресурсів на депозитних рахунках із динамі-

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності заджерелами

Джерело	2010 р.		2014 р.		2015 р.	
	тис. грн	у відсотках до загального обсягу	тис. грн	у відсотках до загального обсягу	тис. грн	у відсотках до загального обсягу
Усього	8045495,2	100,0	7695892,3	100,0	13813674,4	100,0
<i>у тому числі за рахунок коштів:</i>						
власних	4775235,7	59,3	6540272,0	85,0	13427034,7	97,2
державного бюджету	87001,0	1,1	344063,7	4,5	55141,2	0,4
місцевих бюджетів	5663,7	0,1	5729,0	0,1	38361,9	0,3
позабюджетних фондів	929,0	0,0	32855,2	0,4	1403,0	0,0
вітчизняних інвесторів	31018,7	0,4	8197,1	0,1	74277,6	0,6
іноземних інвесторів	2411395,6	30,0	138688,0	1,8	58633,0	0,4
кредитів	626107,6	7,8	561149,6	7,3	113742,0	0,8
інших джерел	108143,9	1,3	64937,7	0,8	45081,0	0,3

кою темпів зміни наданих кредитів в економіку, величиною ставок за надані кредити та залучені ресурси на депозитні рахунки, часткою довгострокових кредитів у структурі кредитного портфеля банків тощо.

Важливість обрання того чи іншого джерела фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності підприємствами України особливо гостро постає саме сьогодні в сучасних умовах ведення бізнесу, бо вітчизняний бізнес зазнає труднощів щодо функціонування внаслідок існуючої загальнополітичної та економічної ситуації.

Серед таких труднощів доцільно виділити:

- ✦ зниження купівельного попиту та згорання внутрішнього споживчого ринку. Більше того, останнім часом складається ситуація, коли більшість населення має обмежені купівельні можливості, що стримує розвиток бізнесу;
- ✦ відсутність в державній політиці протекціонізму виробничим видам діяльності. Відтак немає відповідного орієнту на стимулювання підприємницької діяльності у сфері матеріального виробництва. Інакше кажучи, головною сферою функціонування суб'єктів господарювання є сфера обігу, а не сфера матеріального виробництва;
- ✦ недосконалий механізм кредитування, проявом якого є недосконалі процедури розгляду документів на отримання кредиту, незначний термін кредитування, високі відсоткові ставки за кредитами для бізнесу призводять до підвищення цін на кінцеву продукцію;
- ✦ попри намагання влади, все ж таки залишається складна процедура створення суб'єктів господарювання, яка пов'язана з великою кількістю органів, що видають дозвіл на здійснення підприємницької діяльності. При цьому законодавством України передбачено велику кількість положень та правил, які ускладнюють створення нових суб'єктів господарювання. Та-

кож на процес ведення бізнесу, не кажучи вже про умови його кредитування, впливають різні постанови органів влади та управління всіх рівнів, що стосується труднощів при реєстрації, наданні виробничих потужностей, оренді приміщень комунальної власності для здійснення виробничої діяльності тощо;

- ✦ відсутність прозорої та достовірної статистичної інформації щодо ведення бізнесу в Україні та отриманні кредитних ресурсів. При цьому прояв такої інформації знаходить свої відображення при процедурах надання кредиту, що ускладнює взаємний вибір між потенційними кредиторами і позичальниками, встановленні між ними партнерських відносин;
- ✦ відсутність майна для забезпечення фінансових операцій. Не всі суб'єкти бізнесу мають достатні застави або гарантії при отриманні кредиту, що призводить до того, що потенційні кредитори відмовляють їм в отриманні позики.

Узагальнюючи різні джерела можливого залучення ресурсів для кредитування інноваційної діяльності підприємств в Україні, можна виділити власні ресурси та запозичені ресурси. З погляду джерел залучення ресурсів та серед їх різноманіття варто виділити: банки, міжнародні організації, кредитування з боку держави та небанківські організації.

Звісно, що банки, як спеціалізовані акумулятори вільних фінансових ресурсів на ринку, здатні задовольнити будь-які вимоги потенційних позичальників на умовах належного дотримання та виконання взятих на себе зобов'язань з обслуговування кредитних ресурсів.

Цьому сприяє чітка регламентація функціонування банків та стійка ресурсна база забезпечення їх діяльності, яка складається з коштів фізичних та юридичних осіб. Проте перешкодою використання такого джерела забезпечення інноваційної діяльності підприємств можуть стати вимоги щодо отримання кредитних ресурсів.

Отримання ресурсів для забезпечення інноваційної діяльності підприємств з такого джерела, як міжнародні організації, обмежуються, насамперед, відповідно до укладених угод у сфері зовнішньоекономічної співпраці між різними державами.

Окрім цього, кредитування підприємств за рахунок коштів міжнародних організацій може визначатися конкретною сферою застосування, що, своєю чергою, може йти в розріз обраній державній політиці щодо розвитку інноваційної діяльності. Водночас необхідно також відмітити, що кредитування з джерел міжнародних організацій, як правило, передбачає застосування послуг певного посередника, яким у більшості випадків є банки.

При цьому вимоги щодо отримання коштів з джерел міжнародних організацій є значно вищими внаслідок того, що відповідальність за розміщення такого ресурсу повністю знаходиться в межах компетенції банку-посередника. Отже, залучення коштів з джерел міжнародних організацій може здійснюватися на конкурсній основі.

Кредитування міжнародними організаціями в Україні представлено, насамперед, завдяки діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку. Ці учасники кредитування використовують комерційні банки як посередники.

На конкурсній основі забезпечення фінансовими ресурсами може здійснюватися й за рахунок державного кредитування.

Як було відмічено вище, до ключових джерел залучення ресурсів кредитування інноваційної діяльності підприємств належать і небанківські установи, спектр організаційних форм яких є досить широким. До таких організацій, зокрема, відносять: кредитні спілки, лізингові компанії, факторингові та фінансові компанії. Тобто загалом окремі різновиди небанківських установ з надання ресурсів відрізняються, перш за все, формою наданого кредиту. При цьому кожний з різновидів небанківських установ має свої особливості надання кредитних ресурсів.

Так, наприклад, особливість кредитних спілок полягає в тому, що вони кредитують лише своїх учасників. Поряд з цим особливістю лізингових компаній є те, що основним постачальником кредитних ресурсів для них є комерційні банки, частка яких сягає 90% [9]. Інакше кажучи, у цій формі кредитування інноваційної діяльності підприємств присутні комерційні банки, хоча й опосередковано.

Отже, можна говорити про те, що, з одного боку, джерела забезпечення ресурсами інноваційної діяльності підприємств є різними, а з іншого боку, – серед таких джерел прослідковується домінуюча позиція банківського сектора економіки. Це визначається тим, що банки або виступають як основні джерела надання кредитних ресурсів, або як посередники.

Таким чином, необхідно виділити основних учасників кредитування інноваційної діяльності. Це, насамперед, підприємства, суб'єкти господарювання, що узагальнюють джерела залучення кредитних ресурсів (або, інакше кажучи, потенційні кредитори) та держа-

ва, на яку покладено процес регулювання кредитування та розвитку різних суб'єктів господарювання. При цьому сутність таких зв'язків знаходить відображення в результатах економічних відносин між відповідними суб'єктами (рис. 1).

Отже, відповідно до поданого на рис. 1 можна стверджувати, що в результаті ефективного кредитування інноваційної діяльності підприємств кожний з його суб'єктів може отримати свої переваги.

ВИСНОВКИ

Отже, сьогодні в Україні важливим залишається підвищення уваги держави та суспільства в цілому до рівня інноваційної діяльності, формування інноваційної культури, створення умов для формування приватно-державного партнерства, а також вибору оптимальних форм і джерел фінансування при створенні інновацій та розвитку інноваційної діяльності. Таким чином, розглянуте вище дозволяє в подальшому системно проаналізувати доступність різних джерел кредитування, зазначених у статті, на що і будуть спрямовані подальші дослідження. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Карпенко А. В.** Рівень фінансування інноваційної діяльності в Україні. *Економічні інновації*. 2013. Вип. 54. С. 72–78.
- 2. Скиба М.** Стимулювання інноваційної діяльності в контексті посткризового відновлення економіки України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2013. № 11. С. 145–152.
- 3. Ковальчук С.** Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств. *Економіст*. 2012. № 10. С. 27–32.
- 4. Герасимяк Н. В., Іванчук В. Є.** Модель розвитку інноваційного потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2012. № 8. С. 22–25.
- 5. Родіонова І. В.** Методи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка розвитку*. 2013. № 4 (68). С. 96–99.
- 6. Пашова С. М.** Особливості здійснення інвестиційного кредитування інноваційної діяльності банками України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 3. С. 307–313.
- 7.** Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015 році. URL: http://agroua.net/news/news_51434.html
- 8.** Наукова та інноваційна діяльність в Україні. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm
- 9.** Механізм банківського кредитування малого бізнесу в Україні: кол. монографія. Київ: УБС НБУ, 2013. 171 с.

REFERENCES

- Herasymiak, N. V., and Ivanchuk, V. Ye. "Model rozvytku innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva" [Model of development of innovative potential of enterprise]. *Biznes Inform*, no. 8 (2012): 22-25.
- "Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv u 2015 rotsi" [The innovation activity of industrial enterprises in 2015]. http://agroua.net/news/news_51434.html
- Kovalchuk, S. "Suchasnyi stan innovatsiinoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv" [Modern state of innovative development of industrial enterprises]. *Ekonomist*, no. 10 (2012): 27-32.
- Karpenko, A. V. "Riven finansuvannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini" [The level of funding of innovative activities in Ukraine]. *Ekonomiczni innovatsii*, no. 54 (2013): 72-78.

Рис. 1. Результати економічних відносин між учасниками кредитування інноваційної діяльності підприємств

Джерело: авторська розробка.

Mekhanizm bankivskoho kredyuvannia maloho biznesu v Ukraini [The mechanism of Bank crediting of small business in Ukraine]. Kyiv: UBS NBU, 2013.

"Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini" [Scientific and innovation activity in Ukraine]. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm

Pashova, S. M. "Osoblyvosti zdiisnennia investytsiinoho kredyuvannia innovatsiinoi diialnosti bankamy Ukrainy" [The characteristics of investment lending of innovation activity by Ukrainian banks]. *Biznes Inform*, no. 3 (2013): 307-313.

Rodionova, I. V. "Metody otsinky innovatsiinoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv" [Methods of estimation of innovative potential of industrial enterprises]. *Ekonomika rozvytku*, no. 4(68) (2013): 96-99.

Skyba, M. "Stymulivannia innovatsiinoi diialnosti v konteksti postkryzovoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy" [Stimulation of innovative activities in the context of post-crisis recovery of economy of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, no. 11 (2013): 145-152.